

Nr 157.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till kraftstation vid Jösseforsen m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Torsten Nilsson.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Nilsson:

I skrivelse den 16 februari 1946 har vattenfallsstyrelsen hemställt om godkännande av ett vid skrivelsen fogat, under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande mellan styrelsen och Billeruds aktiebolag ingånget, den 15 februari 1946 dagtecknat avtal angående utnyttjande av vattenkraften i Jösseforsen.

Jösseforsen är belägen i Jösseälven mellan Nysockensjön och Glafsforden inom Byälvens flodområde i Värmlands län. Kronans andel i fallet omfattar ena stranden, under det att Billeruds aktiebolag äger den andra. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 28 april 1933 överflyttades förvaltningen av Jösseforsen från domänstyrelsen till vattenfallsstyrelsen. Kronans andel i fallet är sedan länge utarrenderad till Billeruds aktiebolag, senast genom ett mellan vattenfallsstyrelsen och bolaget den 31 maj och den 31 augusti 1934 dagtecknat avtal, vilket underställts statsmakternas prövning (prop. 1935/122). Arrendavgiften utgör för närvarande 25 000 kronor för år. Bolaget innehar två delvis redan 1905, respektive 1906 utförda kraftstationsanläggningar vid Jösseforsen. Fallhöjden är ca 25 meter. Niomånadersvattenmängden i älven vid fallet utgör 22 m³/sek och lågvattenmängden 10 m³/sek. Vid utnyttjande av niomånadersvattenmängden lämnar vattenfallet ca 6 000 hästkrafter.

Enligt avtalet utgår arrendetiden den 1 januari 1974, dock med rätt *dels* för vattenfallsstyrelsen att inom viss tid uppsäga avtalet att upphöra den 31 december 1962, därest så skulle finnas erforderligt för att förse järnvägen Laxå—Charlottenberg med kraft, *dels ock* för bolaget att förlänga arrendet till den 1 januari 1984, därest vattenfallsstyrelsen icke av förutnämnd anledning önskar utbygga kronans fallandel.

I sin skrivelse meddelar *vattenfallsstyrelsen*, att Billeruds aktiebolag önskade ersätta kraftstationerna vid Jösseforsen med en ny modern anläggning och på grund därav hemställt, att styrelsen skulle förklara sig icke komma att utnyttja möjligheterna att få arrendet att upphöra 1963 eller 1974. Styrelsen hade icke ansett sig kunna tillmötesgå detta önskemål, särskilt som järnvägsstyrelsen meddelat, att det vore önskvärt och om några år kanske nödvändigt att i närheten av Jösseforsen eller däremellan och Charlottenberg anordna en inmatningspunkt för bandelen Kil-Charlottenberg, vilken bandel nu matades helt från Kils omformarestation. Även om dylik inmatning jämväl kunde åstadkommas medelst en till styrelsens linjesystem Hallsberg—Kil—Trollhättan ansluten kraftledning, skulle ett utbyggande av en statens egen kraftstation vid Jösseforsen för ändamålet vara förmånligt ur såväl ekonomisk som driftteknisk synpunkt.

Beträffande möjligheterna att tillgodose såväl statens som bolagets intressen genom en samverkan vid utbyggnaden av den nya kraftanläggningen vid Jösseforsen anför vattenfallsstyrelsen följande.

Denna samverkan skulle baseras på de goda möjligheterna att utföra anläggningen för alstring av toppkraft. I Nysockensjön kan magasinering anordnas i sådan omfattning, att det blir möjligt att koncentrera tappningen av den tillgängliga vattenmängden till ett fåtal timmar under vardagarnas högbelastningstid, och den omedelbart nedanför liggande sjön Glafsforden är så stor, att dylika tappningsvariationer bli utjämnade och omärkbara såväl vid sjöns stränder som nedanför i vattendraget. Billerudsbolaget har för egen del icke behov av sådan reglerbarhet, utan för bolaget är väsentligen energitillskottet av betydelse. Vattenfallsstyrelsen åter har stort intresse av spetskrafttillskottet. Under de senare åren ha de tillkommande kraftbehoven inom Mellan- och Sydsverige till huvudsaklig del tillgodosetts medelst norrländsk

kraft överförd på stamledningar för 200 000 volt. De nya kraftbehoven äro emellertid icke jämnt fördelade under året utan förete liksom förutvarande förbrukning såväl års- som vecko- och dygnsvariationer, resulterande i å ena sidan låga värden särskilt under sommarens natt- och helgtid, å andra sidan höga effektvärden under vintervardagarnas dagtid, särskilt under en några timmar omfattande högbelastningsperiod under förmiddagen och en liknande under eftermiddagen. Då behovet av och därmed även kostnaden för 200 000 volt ledningar från Norrland närmast bero av den effekt, som skall överföras, är det ur ekonomisk synpunkt ogynnsamt att behöva tillgodose jämväl belastningstoppar medelst kraft från Norrland, utan helst böra 200 000 volt ledningarna utnyttjas för en under hela året konstant kraftöverföring.

Till åstadkommande av en dylik kraftöverföring måste, fortsätter styrelsen, belastningstopparna tagas om hand av kraftverk, belägna inom Mellan- och Sydsverige. Härför finnes olika möjligheter. En sådan vore att anordna ångkraftverk för ändamålet, och denna utväg komme alltid att anlitas i viss ofrånkomlig utsträckning trots olägenheten av att toppkraftalstringen medförde viss bränsleförbrukning. Ett annat alternativ vore att bygga vattenkraftstationer med hög utbyggnadsgrad — d. v. s. med stor maximivattensmängd i förhållande till medelvattenföringen — vid sådana vattenfall, där tillräckliga magasineringsmöjligheter finnes ovanför och nedanför fallet. Lika så kunde man utöka utbyggnadsgraden vid redan utnyttjade fall med nämnda egenskap.

De i Mellan- och Sydsverige befintliga vattenkrafttillgångar, som lämpade sig för toppkraftalstring, vore emellertid, framhåller styrelsen, redan till största delen tagna i anspråk för ändamålet. En av de få återstående möjligheterna föreläge vid Jösseforsen. Styrelsen hade ansett det vara i hög grad önskvärt, att denna möjlighet nyutnyttjades, och hade därför inlett förhandlingar med Billeruds aktiebolag, vilka resulterat i ett under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffat avtal.

Avtalet innebure, meddelar styrelsen, i huvudsak, att bolaget tillförsäkrades rätt att bibehålla arrendet av kronans andel i Jösseforsen till den 1 januari 1984. Omedelbart sedan avtalet trätt i kraft skulle bolaget påbörja den nya kraftanläggningen vid Jösseforsen och sedan bedriva byggandet av denna så skyndsamt som möjligt. Men under det att stationen med hänsyn till bolagets egna kraftbehov borde utbyggas för en vattensmängd av 40 m³/sek., skulle den i stället utföras för en nominell utbyggnadsvattensmängd av 100 m³/sek. Efter färdigställandet skulle stationen drivas enligt styrelsens önskemål, d. v. s. tillgänglig vattensmängd skulle uttagas under av styrelsen angiven tid, och kraften inmatas till styrelsens ledningsnät över en kraftledning för 130 000 volt från Jösseforsen till Kil. Bolaget åter erhöle från styrelsen den kraft, som bolaget skulle kunnat uttaga från den för bolagets del planerade utbyggnaden vid Jösseforsen med 40 m³/sek. utbyggnadsvattensmängd. Styrelsen skulle till bolaget erlægga den merkostnad, som uppstode för kraftstationen på grund av den utökade storleken, och sedermera skulle styrelsen jämväl ersätta bolaget de ökningar i fråga om årliga kostnader för drift, underhåll, skatter m. m., som föranleddes av nämnda utökning.

Bolaget skulle medverka till att ytterligare sjöregleringar i flodområdet ovanför stationen bleve genomförda, i den mån styrelsen så funne önskvärt, därvid kostnaden fördelades i proportion till båtbaden. Avtalet innehölle därjämte detaljbestämmelser om mätning och avräkning, om betalning m. m. vid smärre avvikelser mellan bolagets uttagning och den bolaget tillkommande kraftkvantiteten, om rätt för styrelsen att kontrollera planer, ritningar och maskinbeställningar för stationen. Som säkerhet för styrelsens rätt enligt avtalet skulle styrelsen erhålla inteckning med bästa förmånsrätt i bolagets tillgångar. Efter arrendets utgång år 1984 bleve förhållandena i stort sett desamma som de skulle blivit, därest nuvarande arrendeavtal bestått oförändrat till dess; dock med den kompletteringen, att därest Jösseforsstationen fortfarande dreves av bolaget, styrelsen skulle ha rätt att erhålla halva kraftmängden mot gäldande av bolagets självkostnad — däri icke inräknad vare sig ränta eller avskrivning för den del av anläggningskostnaden, som styrelsen bestritt.

Genom den större utbyggnaden hade, uttalar styrelsen, den nya stationens maximieffekt beräknats öka från 7 500 till 19 000 kilowatt. Uppgörelsen tillförde sålunda styrelsen minst 11 500 kilowatt topp effekt. Ökningen av energiproduktionen bleve däremot relativt obetydlig, ty redan vid den mindre utbyggnaden skulle tillgängligt vatten kunnat helt användas utom vid vissa högvattentillfällen.

Den anläggningskostnadsökning, som kronan skulle betala, hade enligt styrelsen beräknats till 2 700 000 kronor. Ökningen motsvarade 235 kronor per kilowatt för den vunna topp effekten, vilket vore ett lågt värde. Utöver ränta därpå och avskrivning, som borde vara fullbordad till 1984, tillkomme i årliga kostnader endast merkostnaderna för drift, underhåll och skatter, vilka merkostnader kunde förutses bliva relativt obetydliga. Därest avtalet godkändes före den 1 juli 1946, beräknades den nya kraftstationen vid Jösseforsen kunna bli färdigställd till hösten 1948. Enligt avtalet skulle kronans andel i utbyggnadskostnaden erläggas successivt. För budgetåret 1946/47 hade medelsbehovet beräknats till 1 000 000 kronor.

Styrelsen framhåller slutligen, hurusom för utnyttjande av stationen erfordrades för styrelsens del jämväl en kraftledning Jösseforsen—Kil jämte transformatoranläggning vid Jösseforsen. Kostnaden härför hade beräknats till sammanlagt 1 800 000 kronor och borde bestridas från anslaget till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk. Då nämnda anläggningar skulle användas även för andra ändamål, för vilka redogörelse komme att lämnas i annat sammanhang, fölle icke hela kostnaden på den vunna topp effekten.

På grund av det anförda hemställer vattenfallsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte *dels* godkänna det mellan vattenfallsstyrelsen och Billeruds aktiebolag uppgjorda avtalet, *dels* medgiva styrelsen rätt att i avtalet göra de smärre tekniska ändringar, som vid dess tillämpning kunde finnas önskvärda och om vilka överenskommelse kunde träffas, *dels* slutligen föreslå 1946 års riksdag att till utökning av kraftstationsanläggning vid Jösseforsen för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor.

Vid Jösseforsen äger kronan högra stranden av Jösseälven och Billeruds aktiebolag den vänstra. Sedan gammalt har kronans andel i vattenfallet arrenderats av bolaget, som vid fallet anlagt två kraftstationer, vilka numera äro föråldrade och behöva ersättas med en ny modern kraftanläggning. Enligt det nu gällande arrendeavtalet är kronans andel upplåten till bolaget till den 1 januari 1974, med rätt för bolaget att förlänga arrendet till den 1 januari 1984, därest vattenfallsstyrelsen icke med hänsyn till järnvägen Laxå—Charlottenbergs förseende med kraft önskar själv utbygga fallet. Till följd av bolagets behov av nya krafttillskott, och då styrelsen icke är villig avstå från sin rätt enligt avtalet att av nyssnämnda anledning genom uppsägning få arrendet att upphöra redan den 31 december 1962, har frågan om ett gemensamt tillgodogörande av vattenkraften blivit aktuell.

Efter överläggningar mellan parterna har träffats ett på Kungl. Maj:ts godkännande beroende avtal om gemensamt utnyttjande av vattenkraften i Jösseforsen. Enligt avtalet, varigenom vattenfallsstyrelsen avstått från rätten att låta arrendet upphöra redan den 31 december 1962 eller att motsätta sig dess förlängning till den 1 januari 1984, skall bolaget anlägga och för båda parternas räkning driva en ny kraftstation mot det att vattenfallsstyrelsen efter vissa i avtalet angivna grunder bidrager till byggnads- och driftskostnaderna. Bolaget skall vidare medverka till genomförande av behövliga sjöregleringar i flodområdet ovanför Jösseforsen.

På grund av de stora möjligheter som finnas att magasinera en förhållandevis stor vattenmängd ovanför kraftstationen och att utjämna den nedanför stationen, avses kraftstationen skola utbyggas för en hög maximieffekt, nämligen nominellt 19 000 kilowatt. Efter stationens färdigställande skall den drivas enligt vattenfallsstyrelsens anvisningar, därvid förutsatts, att hela den tillgängliga vattenmängden får uttagas under av styrelsen angiven tid och inmatas i styrelsens ledningsnät. Bolaget skall erhålla sin andel av kraften, beräknad efter en utbyggd effekt av 7 500 kilowatt, från styrelsens kraftnät. Genom denna anordning kan styrelsen i ökad utsträckning tillgodose behovet av toppkraft inom södra och mellersta Sverige, och överföringen av kraft till dessa landsdelar från de norrländska kraftkällorna kan i motsvarande grad minskas. Detta är önskvärt, enär det ur ekonomisk synpunkt är ogynnsamt att tillgodose jämväl belastningstoppar medelst kraft från Norrland. 200 000-voltledningarna böra nämligen om möjligt utnyttjas för en under hela året konstant kraftöverföring. Ett nytt krafttillskott vid Jösseforsen skulle därjämte vara av stort värde vid anordnande av en ny inmatningspunkt för bandelen Laxå—Charlottenberg, varom behov inom några år kan uppkomma.

Den del av anläggningskostnaden för kraftstationen, som beräknats belöpa å statens vattenfallsverk, har uppskattats till 2 700 000 kronor, vilket motsvarar cirka 235 kronor per kilowatt. Därvid har räknats med att 11 500 kilowatt topp effekt tillföres vattenfallsverket. Av angivna belopp skulle 1 000 000 kronor erfordras för nästa budgetår.

För utnyttjandet av kraftstationen i enlighet med nu föreliggande plan erfordras en kraftledning Jösseforsen—Kil jämte transformatoranläggning vid

Jösseforsen. Kostnaden härför, beräknad till 1 800 000 kronor, är enligt vad jag inhämtat inräknad i det belopp av 3 000 000 kronor för »ny stamlinje för 130 kV», vilket ingår i det i årets statsverksproposition äskade investeringsanslaget till Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk.

Då ett tillgodogörande av kronans andel i vattenkraften i Jösseforsen på här förutsatt sätt blir av stort värde för vattenfallsstyrelsen, och då de ekonomiska villkoren härför sådana de utformats i avtalet få anses för kronan godtagbara, vill jag tillstyrka att avtalet godkännes och att de av vattenfallsstyrelsen äskade medlen anvisas för nästa budgetår.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna mellan vattenfallsstyrelsen och Billeruds aktiebolag träffat avtal angående utnyttjande av vattenkraften i Jösseforsen samt medgiva styrelsen rätt att vidtaga de smärre ändringar av teknisk natur i avtalet, som må finnas önskvärda och om vilka överenskommelse kan träffas,

dels ock till *Kraftstation vid Jösseforsen* å kapitalbudgeten under Statens affärsverksfonder, Statens vattenfallsverk, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investerings-
-
anslag av kronor 1 000 000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Fredric Hawerman.